

ту власних поглядів на поставлені проблеми та пошук їхніх рішень, формування самостійності й оригінальності мислення. Організація навчально-виховної роботи має передбачати варіативність змісту навчання, певний ступінь його вибору студентом, залучення студентів до активної громадської роботи. Тільки побудований на цих принципах навчальний процес у ВНЗ зможе закріпити в свідомості майбутнього педагога професійну відповідальність, стійкий професійний інтерес та постійне прагнення до власного професійно-педагогічного вдосконалення [4].

Висновки. Результати нашого дослідження дають змогу зробити висновок про те, що навчально-виховний процес у сучасному педагогічному ВНЗ недостатньо стимулює особистісний і професійний розвиток студентів. Ці процеси мають значною мірою стихійний, мало керований характер, а це, зрештою, знижує ефективність і якість педагогічної освіти. Можна припустити, що орієнтація на діагностику соціально-демографічних, психологічних і когнітивних особливостей студентів дасть можливість реалізувати особистісно орієнтований підхід до підготовки майбутнього вчителя.

Література

1. Добровольська Л.П. Сучасні підходи та технології професійного відбору майбутніх учителів / Л.П. Добровольська // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2001. – Вип. 6.
2. Дубасенюк О.А. Дослідження професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів / О.А. Дубасенюк // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2004. – Вип. 6.
3. Марковець Г.В. Динаміка професійної самоідентифікації майбутніх педагогів при переході від традиційного до постіндустріального суспільства / Г.В. Марковець // Вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – 2004.
4. Пехота О.М. Особистісно-орієнтоване навчання: Підготовка вчителя: монографія / О.М. Пехота, А.М. Старєва. – Миколаїв: Іліон, 2005. – 272 с.

НЕСТЕРОВА О.Ю.

ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до фахівців з вищою освітою, тому актуальним постає питання адаптації системи підготовки фахівців в умовах вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації до умов соціально-економічної ситуації України.

У Законі України “Про вищу освіту” зазначено, що змістом вищої освіти є “обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва” [1, с. 1].

Сучасні вчені-педагоги приділяють увагу проблемам постійного вдосконалення системи вищої освіти України, зокрема, з урахуванням положень Болонської декларації. Питання дослідження систем підготовки фахівців різних галузей висвітлено в працях таких учених, як І.М. Богданова, Л.М. Василенко, Л. Влодарська-Зола, О.Ц. Демінський, П.Б. Єфіменко, В.С. Локшин, І.А. Новак, О.М. Парубок. Системи розвитку професійно релевантних умінь та навичок студентів вищих закладів освіти вивчали М.І. Бондаренко, В.В. Голубець, В.А. Денисенко, Г.І. Костишина, І.М. Романюк, О.В. Софіщенко, Л.П. Сущенко, Д.В. Таушан, Г.В. Чаплицька, Г.Г. Штефанич, О.В. Барібіна, М.І. Рябенко. Досвід інших країн Європи стосовно підготовки фахівців з вищою освітою узагальнено в дослідженнях, О.В. Волошиної, Е. Нероби, А.І. Турчина, Л.М. Юрчук. Системи розвитку професійно релевантних умінь та навичок сту-

дентів у процесі вивчення окремих дисциплін досліджено в працях Н.В. Ванжі, Н.А. Негруци, Л.С. Рабійчук, Г.О. Райковської, О.В. Уваркіної. Розвиток професійно релевантних якостей студентів вищих навчальних закладів засобами позааудиторної роботи вивчали О.О. Гаврилюк, С.В. Дмитрук, О.М. Пономарьова.

Проте питання визначення специфіки педагогічної комунікації в умовах вищої школи є відкритим.

Мета статті – окреслити принципові психолого-педагогічні передумови, що можуть суттєво впливати на організацію педагогічної комунікації, яка спрямована на підготовку тих, хто навчається, на відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнях, забезпечуваних вищими навчальними закладами III–IV рівнів акредитації.

Вирішуючи питання комунікативних процесів, характерних для студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, слід, на нашу думку, виходити із загальних психофізіологічних особливостей відповідної категорії тих, хто навчається.

Будь-який різновид комунікації включає відповідні механізми сприйняття та передачі інформації. Рівень сприйняття чітко індивідуалізований, бо передбачає участь різних каналів у неоднакових поєднаннях та пропорціях. Відповідно чуттєвий образ одного й того самого предмета чи явища в різних осіб буде неоднаковим. За допомогою цього сприйнятого чуттєвого образу поступово формується уявлення про предмет або явище. У зв'язку із збереженням отриманої інформації у вигляді поняття людина використовує певне неповторне поєднання символів (букви, цифри, малюнки, схеми тощо). Переведення чуттєвого образу в символічну систему відбувається шляхом виконання операцій, прийомів залучення чи вилучення із системи однорідних або споріднених явищ.

Після закріплення знакових чи символічних елементів за предметами чи явищами відбувається поєднання знаків відповідних типів у системи-відображення світу. За допомогою подібних систем відбувається комунікація людини та світу.

Перебуваючи в суспільстві в цілому та в окремих суспільних групах, сучасна людина вимушена постійно адаптуватися до численних знакових систем, у межах яких відбувається обмін інформацією. Відповідно актуальним стає вміння орієнтуватися в різноманітних сукупностях знаків та значень, закріплених за ними.

Студентів вищих навчальних закладів можна розглядати як специфічну суспільну групу, що характеризується, зокрема, такими рисами:

1. Тривалий час існування (5–6 років).
2. Спільність інтересів як фактор, що об'єднує.
3. Власна знакова система, використовувана для спілкування в межах групи.
4. Сталі комунікативні зв'язки з іншими групами.

На рис. 1 подано основні комунікативні зв'язки на прикладі групи студентів першого курсу.

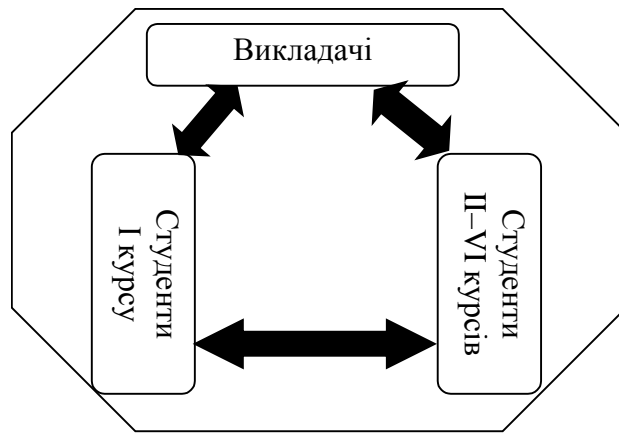

Рис. 1. Система взаємодій студентів I курсу

На рисунку видно, що комунікація студентів I курсу характеризується такими векторами:

- 1) “студенти – викладачі”;
- 2) “студенти – інші студенти”;
- 3) “студенти – об’єкти, що не пов’язані з навчальною діяльністю”.

Вектор “студенти – викладачі” розвивають переважно викладачі, визначаючи кількісні та якісні параметри комунікації, її засоби. Особливістю цього вектора є орієнтація на поступове ускладнення знакової системи комунікації, зумовлене досягненням навчальних завдань відповідних рівнів. Українська дослідниця Т.М. Козак на основі проведених експериментів зазначає, що кредитно-модульна система має ряд переваг над традиційною, зокрема, “при КМС студенти, які мають навички самостійної роботи і високу мотивацію до навчання, просуваються у процесі здобуття знань значно швидше, ніж ті, що звикли бути пасивними учасниками навчального процесу; кредитно-модульна система розвиває творчі здібності студентів та їх загальну компетентність, тоді як традиційна система навчання ставить здебільшого завдання репродуктивного характеру; вдосконалення системи контролю знань при кредитно-модульній системі шляхом урахування поточної оцінки, посилення зв’язку між суб’єктами навчального процесу підвищує якість засвоєння знань студентами” [2, с. 13].

Вектор “студенти – інші студенти” визначається учасниками комунікації на основі рівності, може здійснюватися посередництвом знакових систем різних рівнів складності.

Вектор “студенти – об’єкти, що не пов’язані із навчальною діяльністю” може містити риси векторів “студенти – викладачі” та “студенти – інші студенти” з погляду ініціювання та визначення особливостей. Засоби здійснення комунікації переважно належать до нескладних знакових систем, що є зрозумілими представникам різних шарів суспільства.

Проте, об’єднуючи студентів I курсу в одне ціле, необхідно звертати увагу на неоднорідність такого поєднання. Розглянемо поділ студентів одного курсу на групи за критерієм здобутого раніше освітнього рівня (рис. 2).

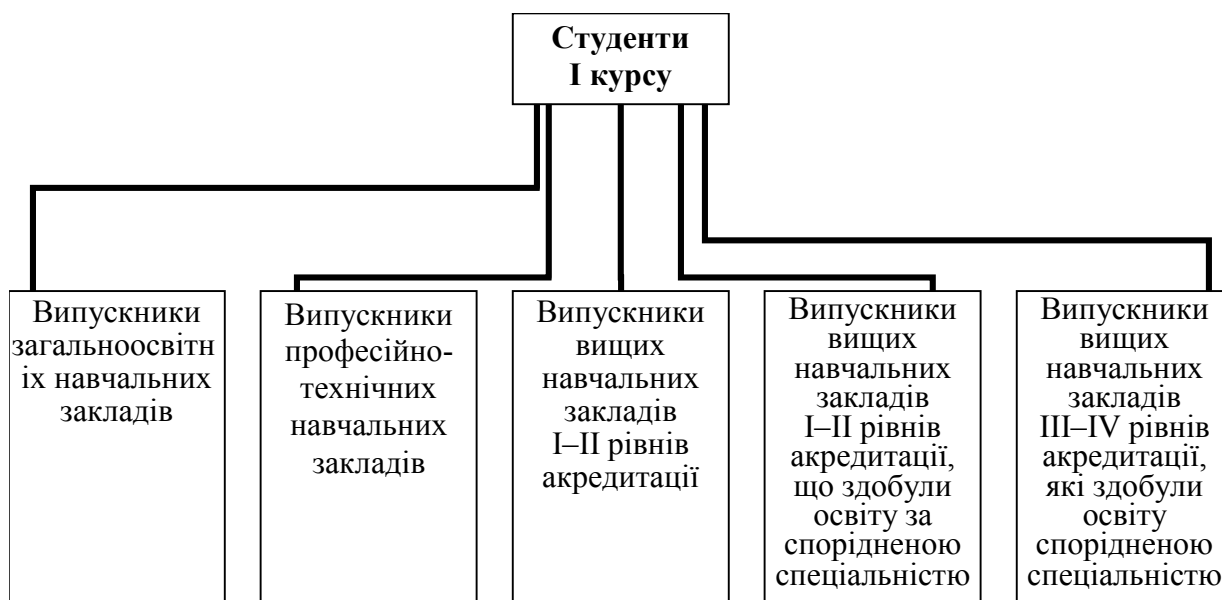

Рис. 2. Якісний склад студентів I курсу

Серед студентів денної форми навчання вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації можна виділити такі групи:

1. Випускники загальноосвітніх навчальних закладів (які не мають досвіду роботи за обраною спеціальністю; які мають досвід роботи за обраною спеціальністю; що навчалися у класах з поглибленим вивченням окремих предметів).

2. Випускники професійно-технічних навчальних закладів (які не мають досвіду роботи за обраною спеціальністю; які мають досвід роботи за обраною спеціальністю).

3. Випускники вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації (які не мають досвіду роботи за обраною спеціальністю; які мають досвід роботи за обраною спеціальністю).

4. Випускники вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації, що здобули освіту за спорідненою спеціальністю (які не мають досвіду роботи за обраною спеціальністю; які мають досвід роботи за обраною спеціальністю).

5. Випускники вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, які здобули освіту за іншою спеціальністю (які не мають досвіду роботи за обраною спеціальністю; які мають досвід роботи за обраною спеціальністю).

Відповідно до належності студента до певної категорії варіюватимуться кількісні та якісні характеристики комунікативних процесів, характерних для тієї чи іншої особи, які навчаються у вищому закладі освіти III–IV рівня акредитації.

Беручи до уваги те, що студенти ВНЗ III–IV рівнів акредитації навчаються протягом 5–6 років, слід розрізняти особливості комунікативних процесів, характерних для тих, хто навчається на початкових рівнях, і тих, хто навчається на останніх курсах. Процес становлення фахівця, випускника вищого закладу освіти, тісно пов'язаний з проблемою соціалізації молоді. Український учений О.А. Севаст'янова, досліджуючи процес соціалізації, вказує, що "...це складний соціальний феномен, завдяки якому особистість здобуває та розширює палітру соціальних якостей; у сучасній вищій школі соціалізація студентства не зводиться до оволодіння тільки професійними знаннями, сьогодні актуальними стають проблеми різнобічного розвитку особистості й передусім її суб'єктності; у процесі соціалізації студенти не тільки засвоюють та відтворюють соціальні цінності, а й піднімаються до

найвищого рівня соціального розвитку – здатності до соціальної творчості; особливості соціалізації студентства у ВНЗ є її органічне включення до цілісного навчально-виховного процесу...” [5, с. 15]. Результатом розвитку особистості студента є поступове ускладнення знакової системи, якою він користується для забезпечення комунікації. На нашу думку, такий підхід до визначення соціалізації студентства актуалізує важливість забезпечення умов для всебічного розвитку особистості в процесі здобуття вищої освіти.

У “Плані дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року” визначено, що “основними принципами, які обумовлюють розвиток вищої освіти України в рамках Болонського процесу, є:

- створення інноваційного простору на основі освітньої і наукової підтримки;
- адаптація системи вищої освіти України до норм, стандартів і основних принципів Європейського простору вищої освіти;
- забезпечення соціального контексту вищої освіти, який надасть можливість випускникам вищих навчальних закладів формувати свою професійну кар’єру на основі соціальної справедливості, відповідальності та загальнолюдських цінностей [4, с. 3].

Для досягнення мети плану необхідно вирішити такі завдання:

- модернізація системи вищої освіти, системи та структури кваліфікацій;
- удосконалення змісту вищої освіти та організації навчального процесу;
- підвищення ефективності та якості вищої освіти;
- міжнародне визнання документів про вищу освіту;
- зміцнення позицій вищих навчальних закладів України на європейському та світовому ринку освітніх послуг та досягнення їх рівноправності в європейському і світовому співтоваристві [4, с. 3].

Відповідно для сучасної системи освіти України завдання Болонської декларації є чинником, що визначає як особливості комунікації тих, хто навчається у вищих навчальних закладах, так і педагогічної комунікації. Тому характеристика педагогічної комунікації, характерної для вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації має здійснюватися з позицій вимог Болонського процесу та стану української системи освіти, особливістю якої є перехідні процеси, спрямовані на її інтеграцію до європейського освітнього простору.

Викладач вищої школи, будуючи систему педагогічної комунікації, спрямовану на вирішення як загальних завдань вищої освіти, так і конкретних навчальних завдань, визначених окремими дисциплінами, не може не враховувати таких чинників:

1. Специфіка організації навчального процесу.
2. Специфіка дисципліни, що викладається.
3. Загальні особливості групи студентів, на яку орієнтована педагогічна комунікація.
4. Характеристики комунікативних процесів групи студентів, на яку орієнтована педагогічна комунікація.

Організація вивчення окремих дисциплін у вищих закладах освіти III–IV рівнів акредитації спрямована не лише на опанування окремих дисциплін, а на формування цілісної системи професійно релевантних знань і вмінь. У роботі з групами студентів актуалізуються питання, пов’язані з відносинами “група-особистість”, які можуть бути навіть визначальними, у певних навчальних ситуаціях впливати на вектори комунікації “студенти – викладачі”. Вдалий добір методів навчання та діагностики знань створюватиме умови для гармонійного розвитку особистості студента. Тому, О.Г. Марченко, до-

сліджуючи формування критичного мислення курсантів у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах, констатує, що “поєднання діагностики та самодіагностики стану сформованості критичного мислення курсантів вплинуло на позитивні зміни в особистісно-позиційному аспекті: на об’єктивність самооцінки та оцінювання оточення, характер реакції щодо критичних зауважень тощо” [3, с. 17].

Висновки. Отже, можна зробити висновок про те, що особливості комунікації, здійснюваної студентами вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, визначаються основними векторами “студенти – викладачі”, “студенти – інші студенти”, “студенти – об’єкти, що не пов’язані із навчальною діяльністю”. Для студентів початкових курсів характерне розшарування на мікрогрупи на основі базового рівня знань зі спеціальності, що є важливим фактором, який впливає на комунікативні процеси, до яких залучаються студенти.

У процесі здобуття освіти відмінності між мікрогрупами поступово зменшуються, що сприяє об’єднанню тих, хто навчається, та створює умови для якісного розвитку комунікації за всіма трьома векторами.

Педагогічна комунікація, ефективна в умовах вищої школи, визначається низкою чинників, а саме: специфікою організації навчального процесу; специфікою дисципліни, що викладається; загальними особливостями групи студентів, на яку орієнтована педагогічна комунікація; характеристиками комунікативних процесів групи студентів, на яку орієнтована педагогічна комунікація.

Література

1. Закон України “Про вищу освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>.

2. Козак Т.М. Організаційно-педагогічні засади впровадження кредитно-модульної системи підготовки фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах III–IV рівнів акредитації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Т.М. Козак. – Житомир, 2007. – 19 с.

3. Марченко О.Г. Педагогічні умови формування критичного мислення курсантів у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.Г. Марченко. – Харків, 2007. – 24 с.

4. План дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>.

5. Севаст’янова О.А. Соціально-педагогічні умови соціалізації студентської молоді у виховному процесі вищого навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 “Соціальна педагогіка” / О.А. Севаст’янова. – Луганськ, 2007. – 22 с.

ОРЕЛ-ХАЛІК Ю.В.

АКТИВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Одним із стратегічних завдань, визначених у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. та наказі МВС України “Про стан відомчої освіти, заходи щодо її вдосконалення та покращення якості підготовки фахівців для системи МВС України” від 05.02.2007 р. № 2км/1, є необхідність підготувати в закладі вищої освіти майбутнього правоохоронця з високим рівнем свідомості, почуттям обов’язку та відповідальності, а також здатного протидіяти порушенням правопорядку, захищати права і свободи громадян.